

پرتاب فرهنگ

میراث فرهنگی

● گزارش یادواره مراسم سنتی - مذهبی قالیشویان
مشهد اردهال / سازمان میراث فرهنگی

قالیشویان مشهد اردهال

یادواره مراسم سنتی - مذهبی قالیشویان مشهد اردهال بعد از ظهر روز دوشنبه ۲۸ آبان ماه، با حضور جمعی از اساتید و کارشناسان علمی و فرهنگی کشورمان در سالن سینمای اختصاصی کاخ موزه نیاوران برگزار شد. در این برنامه فیلمی در ارتباط با مراسم قالیشویان مشهد اردهال از حمید سهیلی به نمایش درآمد و بعد از آن خانم نوبان، سرپرست اداره کل آموزش، انتشارات و تولیدات فرهنگی سازمان میراث فرهنگی و دبیر یادواره، در خصوص یادواره مراسم سنتی - مذهبی قالیشویان مشهد اردهال سخنرانی کرده و اظهار داشت: این مراسم در طول تاریخ همواره همراه با اعتقادات مذهبی ما جایگاه قابل ملاحظه‌ای داشته است. وی همچنین اضافه کرد، رسالت تاریخی که بر عهده ماست ما را بر آن داشت تا این مراسم را در عرصه فرهنگی و هنری کشورمان معرفی کنیم.

دبیر یادواره با اشاره به پیام رئیس جمهور در ارتباط با لزوم معرفی موارث معنوی کشورمان افزود: پیام آقای خاتمی مبنی بر اینکه، علاوه بر معرفی موارث فرهنگی کشور، موارث معنوی را نیز باید معرفی نماییم، ما را بر آن داشت تا بر این اساس از اساتید حاضر در جلسه دعوت کنیم و از حضور آنها بهره‌مند شویم.

ایشان در پایان سخنان خود ابراز امیدواری کردند که برپایی چنین برنامه‌هایی تداوم داشته باشد. پس از سخنان خانم نوبان، آقای دکتر احمد محیط طباطبایی معاونت معرفی و آموزش

سازمان میراث فرهنگی کشور ضمن خوش آمدگویی به حضار، بخصوص آقایانی که از مشهد اردهال در جلسه شرکت کرده بودند، متذکر شدند: سازمان میراث فرهنگی کشور خصوصاً بخش معرفی و آموزش، نگاه خود را متوجه این نکته کرده است که تنها وظیفه ما معرفی ابنیه تاریخی و آثار به جا مانده از گذشتگان نیست.

وی اضافه کرد که سعی ما بر این است تا موارث معنوی کشورمان را نیز معرفی نماییم موارثی که در برگیرنده آداب، رسوم و سنت‌های نقاط مختلف کشور است. معاونت محترم معرفی و آموزش سازمان میراث فرهنگی کشور با اشاره به اینکه حفظ، نگهداری و شناساندن موارث مادی و معنوی فرهنگی کشورمان بر عهده سازمان میراث فرهنگی است و افزودند: برپایی این یادواره هم، قدمی است در این راستا و توجه دادن افکار عمومی به این نکته که میراث فرهنگی ما میراث به جا مانده مرده‌ای نیست بلکه پدیده‌ای زنده است که با آن زندگی می‌کنیم و آن زندگی ما را از لحظه تولد تا مرگ شکل می‌دهد و ما هویت‌مان را در این بستر کسب می‌کنیم.

ایشان در پایان سخنان خود گفتند: به طبع بخشی از میراث فرهنگی ما میراث مذهبی است و مراسم قالیشویان مشهد اردهال نیز از زمره این مذهب معنوی محسوب می‌شود. در ادامه برنامه آقای سیف‌الله امینیان ریاست اداره میراث فرهنگی شهرستان کاشان با تأکید بر اینکه

خانم نوریان دبیر جشنواره قالی‌شویان مشهد اردهاال

مراسم قالی‌شویان مشهد اردهاال یکی از غنی‌ترین و کهنه‌ترین آیین‌های مذهبی و سنتی کشورمان است حول دو محور بررسی تاریخچه مشهد اردهاال و بقعه متبرکه حضرت امامزاده سلطان علی بن محمد باقر (ع) و هم چنین مراسم قالی‌شویان مشهد اردهاال سخنرانی کردند:

تاریخچه مشهد اردهاال: اردهاال منطقه‌ای در ۴۵ کیلومتری شمال غربی کاشان و میان کوه‌های کرکس است و از یک طرف به قم و طرف دیگر به دلیجان مربوط می‌شود. اردهاال دو منطقه کناری هم دارد، یکی منطقه مشهد اردهاال و دیگری بارگزس. کلمه اردهاال از دو کلمه «آزده» و «هال» به معنای سرزمین مقدس تشکیل شده است. آقای امینیان در ادامه صحبت‌های خود پیرامون بقعه متبرکه امامزاده توضیحاتی ارائه کردند: بقعه و بارگاه امامزاده سلطان علی ابن امام محمد باقر (ع) بنای بسیار ارزشمندی است که در دوره آل بویه توسط خواجه مجدالدین ابوالقاسم کاشانی (از اهالی منین) در اواخر قرن پنجم احداث گردید. در سال ۵۳۵ هجری خواجه مجدالدین در همان مکان وفات یافت و در آستانه حضرت به خاک سپرده شد. سید ابوالرضا راوندی یکی از بزرگترین علمای امامیه اواخر قرن پنجم و اوایل قرن ششم هجری در دیوان خود قصیده‌ای به زبان عربی در تجلیل از گنبد و بارگاه امامزاده و خواجه مجدالدین آورده است. وی نقل کرده، زمانی که خواجه مجدالدین می‌خواست بنا را بنیان کند، حکام اهل سنت با وی مخالفت کردند. از اینرو خواجه، مقادیر هنگفتی پول و هدیه به آنان می‌دهد تا موافقتشان را بگیرد.

رئیس میراث فرهنگی کاشان افزود: آثاری از دوران سلجوقی و همچنین درهای چوبی متعلق به قرون ۷، ۸، ۹ هجری در بنا موجود است. در اصل حرم امامزاده متعلق به سال ۹۵۰ هجری است که توسط شاه طهماسب سوم صفوی وقف شده است. گنبد امامزاده با طرح اسلیمی کاشی‌های زرد رنگ آن، این بنا را در میان تمام بقاع کشور منحصر به فرد کرده است. بنای امامزاده سه صحن بزرگ دارد: یکی صحن صفا که در دوره سلجوقی شکل گرفته است و دیگری صحن فین‌ها و صحن آخر هم صحن قمی‌ها. همچنین تمام زیبایی در اواخر قرن پنجم هجری توسط خواجه مجدالدین در آن مکان احداث شده است. در دوران شاه طهماسب صفوی نیز ایوان بزرگی در این بنا احداث گردید که فرح‌های اولیه آن متعلق به هنرمند نامی کشورمان رضا عباسی می‌باشد.

در دوران شاه سلطان حسین صفوی و دوره قاجاریه هم قسمت‌هایی به بنا اضافه گردید. اخیراً هیأت امنایی به ریاست فرماندار شهرستان کاشان و عضویت رؤسای سازمان میراث فرهنگی و اوقاف و شهرداری کاشان شکل گرفته است که در حال انجام اقدامات عمرانی خوبی هستند.

آقای امینیان با تأکید بر امتیازات هنری بقعه امامزاده علی ابن باقر اظهار داشتند: بقعه مبارکه یکی از موزه‌های تمام و کمال معماری اسلامی کشورمان است که از نظر نقاشی، کار روی چوب، کاشیکاری، آینه‌کاری و... محل تأمل بسیار است. ایشان در ادامه به بررسی مراسم قالی‌شویان مشهد اردهاال پرداختند: هر سال در دومین جمعه مهر ماه مراسم قالی‌شویان به مناسبت شهادت امامزاده علی ابن باقر (ع) در منطقه مشهد اردهاال برگزار می‌شود. برپایی این مراسم در دومین جمعه مهر ماه نه با تقویم شمسی و نه قمری بلکه با تقویم خاص خودش محاسبه شده است. دستمایه اصلی این مراسم اعتقادات مذهبی است و متعلق به مکتب تشیع می‌باشد که البته رگه‌هایی از آداب و رسوم ایرانی و مناطق محلی کاشان نیز در آن موجود است. مراسم قالی‌شویان اردهاال از سه بخش فرهنگی؛ اعتقادات شیعه، آیین‌های ملی ایرانیان خداپرست و سنت‌های محلی تشکیل شده است. ریاست اداره میراث فرهنگی کاشان در بخش دیگری از سخنان خود به تشریح ماجرای سفر امامزاده علی ابن باقر (ع) به کشورمان پرداختند: مردم کاشان همواره از بدو درخشش خورشید اسلام در ایران شیعه بوده‌اند. تعدادی از اهالی کاشان و فین در سال ۱۱۳ هجری، نمایندگانی به خدمت امام محمد باقر (ع) می‌فرستند و از ایشان تقاضا می‌کنند که برای ارشاد شیعیانشان به منطقه کاشان مراجعت نمایند، امام هم فرزند خود (امامزاده علی ابن باقر (ع)) را مأمور می‌کنند که برای ارشاد راهنمایی مردم کاشان به آن منطقه عزیمت نمایند.

یادواره

مراسم سنتی مذهبی

قالیشویان

مشهد اردبهال کاشان

Congress

on the Traditional Religious

Qali-Shuyan
ceremony

in Mashad-e-Ardehal

(KASHAN)

تهران - نیاوران پالاس ۱۳۸۰ آبان ماه ۱۳۸۰

حضرت پس از ورود به ایران به منطقه ارده‌هاال تشریف فرما می‌شوند و در آنجا حوزه درس و ارشاد بر پا می‌کنند، البته مردم قم و کاشان هم از ایشان دعوت می‌کنند ولیکن امامزاده، ارده‌هاال را، از آنجا که حد واسط میان قم و کاشان است، انتخاب می‌کنند. حوزه درس و ارشاد حضرت در زمان حکومت اموی‌ها خیلی رشد می‌کند و از آنجا که حکام محلی تحمل چنین پیشرفتی را نداشتند، امامزاده را مورد اذیت و آزار قرار می‌دهند. پس از چندی جنگی در می‌گیرد و در جریان آن امامزاده به شهادت می‌رسند. در یک جمعه پاییزی این خبر به اهالی فین می‌رسد و مردم بدون تعلل به سمت ارده‌هاال حرکت می‌کنند، ولی متأسفانه زمانی می‌رسند که امامزاده به شهادت رسیده بودند. معاندین از ذهن پیکر امامزاده جلوگیری به عمل می‌آوردند و مردم با حکام به جنگ و گریز می‌پردازند و در این اثنا پیکر مبارک حضرت متلاشی می‌شود. مردم پیکر حضرت را در سجاده‌ای (قالی) که بر آن نماز می‌گذازدند و مدتی پیش تر آن را به ایشان هدیه کرده بودند می‌پیچند و امامزاده را به خاک می‌سپارند. از آن زمان تاکنون بیش از ۱۳۰۰ سال است که مردم فین مراسم سالگرد شهادت امامزاده علی ابن باقر (ع) را برگزار می‌کنند.

آقای امینیان توضیحاتی نیز در خصوص نحوه اجرای مراسم قالیشویان ارائه کردند:

دومین جمعه هر ماه هر سال بزرگان فین در حرم امامزاده قالی متبرکه را از بزرگان روستای خاوه (یکی از روستاهای اطراف) تحویل می‌گیرند. قالی را با شور و حال وصف ناپذیری از

صحن صفا به سوی نهر تاریخی شاهزاده حسین حرکت می دهند. در آن مکان اهالی فین با چوب دستهایشان آب نهر را به قالی می پاشند، سپس از مسیر دیگری قالی را با شور و حال سابق به صحن فینی ها می آورند و آن را به بزرگان تحویل می دهند و آنان قالی را در محفظه ای تا سال بعد نگاه می دارند.

آقای امینیان در پایان سخنان خود متذکر شدند: مسگرهای کاشان هم ده روز مانده به مراسم قالیشویان، مراسمی بر پا می کردند که در آن بازار را تعطیل کرده و به یکدیگر و هر کسی که از آن جا عبور می کرد آب می پاشیدند. بعد از آن طی مراسمی به سوی چشمه سلیمانیه فین می رفتند و چند روز بعد از این ماجرا آنان نیز همراه با سایر مردم برای انجام مراسم قالیشویان عازم مشهد اردهال می شدند.

همچنین بزرگان بسیاری در مورد مشهد اردهال و مراسم قالیشویان از جمله مرحوم جلال آل احمد مطلب نوشته اند، ولی به اعتقاد من اگر کسی بخواهد در این زمینه تحقیق کند باید مدتی با مردم زندگی کند؛ در واقع با صبح آمدن و عصر رفتن فقط می توان گزارش های ژونالیستی تهیه کرد.

آقای دکتر پروفسور مرتضی هُنری سخنران بعدی این مراسم سخنرانی خود را با عنوان «اکوسیستم های فرهنگی و سوگواره های آیینی» ارائه کردند: امروز می خواهم درباره اکوسیستم فرهنگی صحبت کنم. مجموعه ای که تمام اجزا آن با هم پیوند دارند و تا زمانی می تواند به حیات خود ادامه دهد که در تعادل باشد. اگر روزی تعادل آن به هم بخورد همه چیز می میرد. در واقع هر اکوسیستمی به هم بخورد کوچکترین پیامد آن فاجعه است.

چندین سال پیش در جایی نوشتم که اصولاً حافظه فرهنگی هر جامعه شریف ترین یادمان آن جامعه است. حافظه فرهنگی ملت ها ثقل، دروغ و ریا سرش نمی شود و داوری خودش را می کند. اما برای ما اشکالی دارد و آن این است که بسیار پرحوصله است و هیچ درمانی هم مگر عبرت گرفتن پیش از عمل ندارد. پس پایدارترین حافظه ها، حافظه فرهنگی جامعه است. درباره مراسم قالیشویان مشهد اردهال یک بهانه کافی است و آن اینکه مردم آن را بر پا می کنند و این اصل است. نگرانی من در این است که اگر مراسم را دستکاری کنیم، ساختار آن زایل می شود. در ایران امامزاده زیاد داریم، ولی شاید مهمترین علت اهمیت امامزاده اردهال این است که هر انسانی خودش را در آن می بیند. به راستی چگونه قول هزاران زن و مرد و پیر و جوان اردهالی را قبول نکنیم و سعی کنیم به انواع بهانه های پژوهشی متوسل شویم. ماجرا روشن است، مردم احتیاج دارند که ارتباط خود با منبع نور را حفظ نمایند. از این رو از امامزاده دعوت می کنند تا به آن مکان بیایند. امام محمد باقر (ع) هم پسرشان را به آن منطقه می فرستند، طبیعتاً است که

پروفیسور مرتضیٰ هنری

حکام وقت امامزادہ را بہ شہادت برسانند غافل از اینکه او را جاودانہ کردہ اند.

سؤال کتونی ما این است: چرا مردم هنوز قالی را می شویند؟! در واقع مردم قالی را نمی شویند، بلکہ زمین را تطہیر می کنند. مردم می خواهند بگویند ما امامزادہ را دعوت کردیم ولی عدۃ دیگری از ما ایشان را شہید کردند. در واقع آنان بہ این وسیلہ از ریا و دروغ تبری می جویند. آنها از کشتن امام حسین (ع) تبری می جویند و می خواهند این ننگ را از روی زمین پاک کنند.

آقای ابوالفضلؑی سخنران بعدی این مراسم بہ تشریح روز برگزاری مراسم پرداختند: نزدیک بہ دوازده چوبدار در صحن شاهزادہ حسین گرد ہم می آیند و چوبہایشان را در هوا تکان می دهند و اشعار مذہبی می خوانند. بہ مرور اهالی فین با چوبہایشان برای شرکت در مراسم جمع می شوند. فین ہا وارد صحن صفا می شوند و با سر دادن ندای حسین حسین بہ خونخواہی امامزادہ می پردازند. وقتی میزان نفرات بہ حد نصاب رسید ہیأت امنا گزارش ہایی را در ارتباط با تعمیرات و سایر اقدامات عمرانی صورت گرفته بہ مردم ارائه می کنند. پس از قرائت گزارش ہا، برنامه لغت نامہ و مرثیہ خوانی انجام می شود و بعد از آن مراسم قالیشویان آغاز می شود. تعریف لغت نامہ: از افرادی کہ مورد لعن قرار می گیرند یکی چراغ کوش کریمہ است، وی همان زرین کفش است کہ امامزادہ را بہ شہادت رساند او بعد از کشتن حضرت بہ روستایی گریخت و بہ خانہ

پیرزنی رفت، چراغ خانه او را خاموش کرد و در تنور منزل پنهان شد. اهالی بعد از مدتی او را یافته و به سزای عملش می‌رسانند.

قوکله جاری هم از افرادی است که مورد لعن قرار می‌گیرد. او از مأموران حکومتی بوده که زیر نظر زرین کفش جنایات بیشماری را مرتکب شده است. می‌گویند وقتی امامزاده در حال پیروزی بوده‌اند، او چند تن از افراد خود را عریان می‌کند؛ یاران حضرت که نمی‌خواستند شاهد زشتی‌ها باشند از آن‌ها روی می‌گردانند و سپاهیان زرین کفش آنان را به شهادت می‌رسانند.

آقای ابوالفضل در پایان سخنان خود به اهمیت اقتصادی مراسم قالیشویان اشاره کرده و افزود: مشهد اردهال دارای معبر بزرگی بوده است که از نراق و دلیجان شروع می‌شده و در حوالی سوچه کن وارد کاشان و از آن‌جا از طریق جامداری به نام انگلیس‌ها به طرف اصفهان می‌رفته است. ما معتقدیم که در آن فصل (پاییز) بازار مکاره‌ای در آن مسیر بر پا می‌شده که محل داد و ستد بزرگی بوده است، در گذشته چند بار قرار بوده که تاریخ مراسم قالیشویان را به هجری قمری تبدیل کنند ولی اهالی با این مسئله مخالفت کردند، چراکه آنها می‌گفتند این فصل زمان برداشت محصول است و از طریق فروش آنها می‌توانند پولی بدست آورند.

آقای علی دهباشی پژوهشگر، مدیر مسئول و سردبیر نشریه بخارا به عنوان آخرین سخنران مراسم با اشاره به اهمیت تاریخی مراسم سنتی - مذهبی قالیشویان مشهد اردهال اذعان داشت که این مراسم در فرهنگ قدیم ایران ریشه دارد. سپس مقایسه‌ایی ما بین حماسه عاشورا و شهادت امامزاده سلطان علی (ع) بیان کرد که مورد توجه حضرات قرار گرفت.

پس از اتمام سخنان آقای علی دهباشی، حاضران در جلسه پس از صرف افطار به تماشای ۲۵ قطعه از عکس‌های آقای رازناوه که از مراسم قالیشویان مشهد اردهال تهیه شده بود و هم چنین فرش بقعه امامزاده علی ابن محمد باقر (ع) پرداختند.